

***Popis katoličkoga stanovništva u Istočnoj Slavoniji 1767. godine:
A kelet-szlavóniai katolikus lakosság 1767. évi összeírása,*
ur. Denis Njari (Osijek i Pečuh: Državni arhiv u Osijeku i Pečuški
biskupijski arhiv, 2019), 1.121 str.**

Popis katoličkoga stanovništva istočne Slavonije iz 1767. godine pod naslovom *Conscriptio Parochiarum et Animarum in iis contentarum, in Districtu Inferioris Sclavoniae Dioecesis Quinque-Ecclesiensis, tam in Statu Provinciali, quam Militari, peracta Anno Domini 1767* čuva se u biskupijskom arhivu u Pečuhu. Sporazumom o suradnji Državnoga arhiva u Osijeku i Pečuškoga biskupijskoga arhiva ugovorena je međusobna suradnja pri pripremi i objavljivanju toga izvora. Knjiga se sastoji od riječi nakladnika, uvodnoga teksta pod naslovom *Popis katoličkoga stanovništva u istočnoj Slavoniji 1767. godine* te transkripta izvora. Riječ nakladnika i uvodni tekst Denisa Njarija dvojezični su, pisani na hrvatskom i mađarskom jeziku, a izvor je na svojem latinskom jeziku.

U uvodniku *Riječ nakladnika: A kiadó előszava* Dražen Kušen, ravnatelj Državnoga arhiva u Osijeku, opisao je začetke suradnje Državnoga arhiva u Osijeku i Pečuškoga biskupijskoga arhiva, naglasivši da je priređivač transkripta i autor uvodnoga teksta Denis Njari. Suradnici su bili Zita Jukić iz Državnoga arhiva u Osijeku i Zoltán Damásdi iz Pečuškoga biskupijskoga arhiva. Taj popis, kako je istaknuto, bio je do sada nepoznat hrvatskoj historiografiji te, iako ne obuhvaća cijelu Slavoniju u 18. stoljeću, pruža važne podatke o ondašnjem stanovništvu. Vrijednost toga popisa proizlazi i iz činjenice da, ako se promatra uz popise komisije Antonija Caraffe, habsburškoga vojnoga časnika, iz 1698. i 1702. godine te uz urbarske popise iz 1736. i 1786. godine, pruža važne podatke o demografiji stanovništva istočne Slavonije u 18. stoljeću.

Denis Njari predavač je na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te je priređivač transkripta i autor uvodnoga teksta ove knjige. U uvodnom tekstu pod jednakim naslovom kao i knjiga iznosi pregled najranijih popisa stanovništva na području današnje Slavonije. U prvom redu opisuje osmanske porezne popise požeškoga sandžaka iz 1579. godine i srijemskoga sandžaka između 1566. i 1574. godine, a potom popise Caraffine komisije i prvoga slavonskoga urbara iz 1736. godine. Uz to, naveden je i popis cjelokupnoga stanovništva Mađarske iz 1785. godine te ugarski popis iz 1828., koji je obuhvaćao civilni dio Slavonije. Autor nadalje opisuje popise stanovništva u Hrvatskoj koji su se od 1754. do 1765. godine pod direktivom Marije Terezije pokušali provesti u Slavoniji, no neuspješno. Međutim, taj je transkribirani urbarski popis iz 1767. godine uspješno proveden. Autor ističe da je važna razlike između toga popisa i matičnih knjiga ta da popis sadrži cjelokupno stanovništvo određenoga mjesta u danom trenutku. Iako popis nije cjelokupan u teritorijalnom ili religijskom pogledu, ipak pruža određen pregled stanovništva Slavonije u drugoj polovici 18. stoljeća, a za navedena naselja daje i

broj pripadnika drugih vjeroispovijesti. Autor navodi da je popis imao četiri osnovne rubrike i četiri rubrike u kojima su sumirani podatci o članovima kućanstva. Četiri osnovne rubrike čine: prezime obitelji, osobna imena pojedinih članova kućanstva, njihov položaj i dob, a ostale su rubrike: zbroj članova kućanstva, zbroj bračnih parova u kućanstvu, zbroj onih koji se ispovijedaju te zbroj potvrđenih, odnosno krizmanih. Nadalje, uvodni tekst osvrće se i na patrijarhalnost tadašnjega društva, koja se je ogleda u navođenju osobnih imena: najprije se navode najstariji muški članovi obitelji, potom njihove majke (ako su udovice), supruge po starosti, sinovi od najstarijega do najmlađega te kćeri, od najstarije prema najmlađoj. Autor ističe i jedinstvenost popisa za naselja Tovarnik, Ilača i Šarengrad, za koja navodi da je popis pisan abecednim redom prezimena stanovnika, jasno je navedeno tko su bili bračni parovi i slično. Ipak, za naselja Tovarnik i Ilača nije navedena etnička pripadnost, koja je navedena od popisa Starih Jankovaca pa nadalje. Nakon razjašnjavanja o pojedinostima izvora, autor tablično prikazuje broj katoličkih i pravoslavnih obitelji u istočnoj Slavoniji 1767. godine. Treba napomenuti da je popisano ukupno 6.089 katoličkih obitelji, a pravoslavnih je 614, s tim da pravoslavne obitelji nisu navedene za naselja Vukovar, Erdut, Dalj, Tenja i Vinkovci, a u ostalim je naseljima samo na kraju popisa naveden broj pravoslavnih obitelji, bez poimeničnoga popisa. Autor je usporedio i broj obitelji po naseljima u popisima iz 1736. i 1767. (u onima za koje je to moguće) te zaključio da je općenita značajka porast broja obitelji, s činjenicom da je samo četiri naselja s padom broja obitelji, a dva stagniraju, opravdavši to razdobljem odsustva rata i "gladnih godina". Tablično je prikazana i usporedba broja stanovnika toga popisa s popisom iz 1828. godine te je autor, imajući u vidu metodološke razlike ta dva popisa, zaključio kako se ipak može govoriti o trendu povećanja broja stanovnika od prve trećine 18. do prve trećine 19. stoljeća. Nadalje, uvodni tekst donosi i prikaz položaja osoba u kućanstvu, odnosno obitelji, iz kojega proizlaze rekonstrukcije obiteljskih struktura, koje omogućavaju detaljnije analize. Takvi podatci upućuju i na razlike u obiteljskim strukturama na području Vojne granice u odnosu na civilnu Slavoniju. Autor je tablično i grafički prikazao stanovništvo prema spolu i dobi te raspodjelu muškaraca i žena prema dobi, ukazavši na to da nema bitnijega odstupanja između prosječne starosti muškaraca i žena. Važan je dio popisa svakako i etnička pripadnost katoličkoga stanovništva, a iznose se podatci da je popisano 43.003 *Illyra*, 567 *Germana*, 3 *Ungara* te za 2.198 osoba taj podatak nije naveden. U daljnjem tekstu autor se osvrće i na prezimensku i imensku entropiju u popisu, dajući pregled prezimena i imena po zastupljenosti. Važno je istaknuti i detalj da je 9,29% svih muškaraca nosilo ime Joannes, a 15,75% svih žena ime Maria. Autor u zaključku uvodnoga teksta navodi da je taj popis, uza sve svoje mane, relevantan za donošenje određenih povijesno-demografskih podataka te je bitan za lokalnu povijest naselja i stanovništva, posebice ako se proučava u svjetlu s ranijim i kasnijim popisima stanovništva u Slavoniji te s matičnim knjigama pojedinih naselja.

Slijedi *Popis: Összeírás*, koji sadrži podatke za 101 naselje, redom: Tovarnik, Ilača, Stari Jankovci, Svinjarevci, Šlakovci, Novi Jankovci, Kukujevci, Gibarac, Lovas, Novak, Bapska, Opatovac, Šarengard, Sotin, Berak, Tompojevci, Čakovci, Tordinci, Antin, Vukovar, Bogdanovci, Nuštar, Cerić, Marinci, Miholjac, Viljevo, Sveti Đurađ, Podgajci Podravski, Rakitovica, Petrijevci, Satnica, Ladimirevci, Bizovac, Koška, Brođanci, Habjanovci, Martinci, Valpovo, Bocanjevci, Nard, Šag, Bistrinci, Ivanovci, Marjančaci, Zelčin, Harkanovci, Vinogradci, Šljivoševci, Lacići, Beničanci, Kućanci, Poričje, Radikovci, Golinci, Marijanci, Kunišinci, Črnkovci, Bočkinci, Šag (Gat?), Veliškovci, Tiborjanci, Čamagajevci, Erdut, Dalj, Podravlje, Cerna, Gradište, Retkovci, Šiškovci, Ivankovo, Andrijaševci, Vođinci, Nijemci, Komletinci, Podgrađe, NovoSello, Apševci, Đeletovci, Orolik, Otok, Privlaka, Županja, Bošnjaci, Štitar, Tenja, Vinkovci, Rokovci, Drenovci, Račinovci, Podgajci Posavski, Gunja, Rajevo Selo, Vrbanja, Soljani, Đurić, Jamena, Strošinci, Rača, Morović, Batrovci, Lipovac, Mala Vas i Adaševci. Na kraju se nalazi karta Slavonije, na kojoj su ucrtana sva naselja iz popisa.

Knjiga *Popis katoličkoga stanovništva u Istočnoj Slavoniji 1767. godine* predstavlja velik doprinos hrvatskoj historiografiji u pogledu istraživanja povijesne demografije Slavonije u vremenu protostatističkih popisa. Kao rezultat uspješne međuarhivske suradnje svjedoči o mogućnostima povezivanja međunarodnih arhiva na svim razinama djelatnosti, a posebice u izdavačkoj. Za kraj, preporučila bih ovu knjigu svima onima koje zanima povijesna demografija, ali i povijest stanovništva istočne Slavonije, pojedinoga naselja ili određene obitelji u ranom novom vijeku.

Petra Kolesarić